

ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΑΠΑΣ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ ΜΕΤ' ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΙ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

καθηγητοῦ τῆς Γεωλογίας

ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ Πολυτεχνείῳ

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΙ

ΝΙΚ. Κ. ΓΕΡΜΑΝΟΥ Δρ. Φ. Ε.

ΑΛΕΞΑΝ. Δ. ΒΑΛΒΗ Δρ. Φ. Ε.

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

Ἐν Ἀθήναις ἔτησίᾳ Δρ. 7.—

Ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις ἑτ. » 7.50

Ἐξάμηνος » 4.—

Ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ Φρ. χρ. 8.—

ΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΠΡΟΜΗΘΕΩΣ»

Ὀδὸς Φειδίου ἀρ. 13

κατωτέρω τοῦ Ἐλεγκτικῶς Συνεδρίου.

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ

15 — ΛΕΠΤΑ — 15

Η ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΗΣΟΥ

κατὰ τὸν κύριον

Α. ΦΙΛΙΨΩΝΑ

Α.

Ἀναγνόντες τὴν ὑπὸ τοῦ κυρίου Φιλιψῶνος (Petersmanns Mittheilungen φυλ. I καὶ II. 1890) δημοσιευθεῖσαν πραγματείαν περὶ τῆς Ἐθνογραφίας τῆς Πελοποννήσου, δίδομεν σήμερον σύντομον αὐτῆς περίληψιν, ἀφίνοντας εἰς τοὺς παρ' ἡμῖν εἰδικῶς εἰς ἔθνογραφικὰς μελέτας ἀσχολουμένους νὰ καταδείξωσι κατὰ πόσον εἶνε ὀρθαὶ αἱ γνώμαι τοῦ κυρίου τούτου.

Ὁ κύριος Φιλιψὼν μετὰ σύντομον ἀφήγησιν τῆς κατὰ τὸν μεσαιῶνα Ἱστορίας τῆς Πελοποννήσου (σελ. 2 — 11) καὶ τῶν περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν κατοίκων αὐτῆς ὑπὸ Φαλμεράυερ καὶ ἄλλων ρηθέντων, ἅτινα εἶνε πασιγνώστα (1), ἐξετάζει τὴν καθ' ἡμῶς ἔθνογραφίαν τῆς χερσονήσου (11—20) ὡς ἐξῆς περίπου.

Ἐκ τῶν διαφόρων ξένων λαῶν, οἵτινες εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἑλλάδα μόνον Σλαῦοι καὶ Ἀλβανοὶ διέμειναν ἐν τῷ τόπῳ, ἐξ ὧν οἱ Σλαῦοι ἐντελῶς ἐξελληνίσθησαν. Ὡς ἐκ τούτου κατὰ τὴν παρούσαν ἐποχὴν δύο μόνον γλῶσσαι ὁμιλοῦνται ἐν τῷ τόπῳ, ἡ Ἑλληνικὴ ὑπὸ

διαφόρους διλεκτοὺς καὶ ἡ Ἀλβανικὴ (διλεκτος τῶν Τόσκων). Καὶ κατὰ πρῶτον ἐξετάζει τοὺς Ἀλβανούς.

Ἐπὶ δωδεκάμηνον ὀλόκληρον διαμείνας ἐν Πελοποννήσῳ (;) ὁ κύριος Φιλιψὼν καὶ ἐπισκεφθεὶς ἅπαντας, ὡς λέγει, τοὺς δήμους αὐτῆς, ἠδυνήθη ἐξ ἰδίας αὐτοψίας νὰ πεισθῆ, ὅτι ἐν Πελοποννήσῳ ὁμιλοῦσι τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσαν περὶ τὰς 90,523 ψυχὰς (σελ. 12—13), ὑπολογίσας τὸ ποσὸν τοῦτο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τῷ 1879 γενομένης ἀπογραφῆς. Εἰς ἅπαντα τὰ Ἀλβανικὰ χωρία, λέγει, πρῶτον ἐκμανθάνεται ἡ ἀλβανικὴ γλῶσσα, ἥτις εἶνε γλῶσσα τῆς οἰκογενείας, καὶ ἀκολούθως ἡ ἐλληνικὴ, καὶ συνήθως ἐν ταῖς σχολαίσις. Ἀλλὰ νομίζομεν, ὅτι τοῦτο δὲν εἶνε γενικὸς κανὼν, διότι εἰς πλείστα ἀλβανικὰ χωρία ἀμφότεραι αἱ γλῶσσαι, κατὰ τὴν παρούσαν τοῦλάχιστον ἐποχὴν, δύναται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μητρικαὶ γλῶσσαι. Τοῦτο δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ εἰς πλείστα χωρία ἀλβανικὰ τῆς Ἀργολίδος, π. χ. τῶν Μεθάνων, ὧν οἱ παῖδες, ἂν καὶ οὐδέποτε ἐφοίτησαν εἰς σχολαίσις, οὐδ' ἐξῆλθον τῆς πατρίδος των, ὁμιλοῦσιν ἄριστα τὴν ἐλληνικὴν.

Ἀπατάται, λοιπόν, ὁ κ. Φιλιψὼν λέγων, ὅτι μόνον οἱ ἀνδρωθέντες (die Erwachsenen) ὁμιλοῦσι μετὰ τῆς ἀλβανικῆς καὶ τὴν ἐλληνικὴν καὶ ὅτι ἔχουσι ξενικὴν προφορὰν. Παράδοξον καὶ τοῦτο! Πῶς, ἐνῶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν αἰσθανόμεθα τοιαύτην εἰς τὴν προφορὰν διαφορὰν, ἠδυνήθη ὁ κύριος Φιλιψὼν νὰ διακρίνῃ αὐτήν, ἀφοῦ ἠγνόει ἐντελῶς καὶ ἀλβανικὴν καὶ ἐλληνικὴν;

Παραλείποντες πάντα τὰ ἄλλα, ὅσα ὁ κ. Φιλιψὼν περὶ τῶν ἐθίμων καὶ ιδιοτήτων τῶν Ἀλβανῶν λέγει, ἐν μόνον δὲν δυνάμεθα νὰ παρασιωπήσωμεν, ὅτι κοινὰ ιδιότητες ἀμφοτέρων τῶν λαῶν (Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν) εἶνε ἡ ἀπιστία καὶ τὸ ψεῦδος.

(1) Σημ. Ὁ κ. Φιλιψὼν ἔπρεπεν ἐν ταῖς ἱστορικαῖς αὐτοῦ μελέταις νὰ ρίψῃ βλέμμα καὶ ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ κ. Παπαρρηγοπούλου, ἐν ἧ πολλὰ περὶ τοῦ πολυθρῦλτου ζητήματος τοῦ ἐκσλατισμοῦ τῆς Πελοποννήσου λέγονται.

Ἀπατᾶται ὁ κύριος Φιλιψὼν ἀπάτην δεινὴν, οὐδ' ἐπιτρέπεται αὐτῷ ν' ἀποδίδῃ τοιούτας χυδαίαις ἰδιότητας εἰς ὀλόκληρον λαόν, ἂν ἴσως (περὶ τοῦ ὁποίου ἀμφιβάλλομεν) βάνκυσοί τινες Ἀλβανοὶ ἐφέβησαν ἀπίστως πρὸς αὐτόν. Μήπως ἤκατρίς αὐτοῦ, ἥτις κρυχᾶται διὰ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν εὐνομίαν τῆς, εἶνε καθ' ὀλοκληρίαν ἀπηλλαγμένη τοιούτων ἐλαττωμάτων; Μόνον ὁ Ἕλληνας κρίνεται ἀσύστηρως! Ἄν ὁ κύριος Φιλιψὼν ἐξήταξε τοὺς κατοίκους τῆς μικρᾶς τῶν Μεθάνων χερσονήσου, ἤθελε γνωρίσει, ὅτι ὁ μικρὸς αὐτῆς λαὸς εἶνε ἀγαθὸς, φιλόνομος, ἐργατικὸς καὶ φιλαλληθέστερος πολλῶν συμπατριωτῶν τοῦ κυρίου Φ, ἂν καὶ ἦνε πανταχόθεν ἀποκλεισμένος παντὸς πολιτισμοῦ καὶ μορφώσεως.

Δὲν ἔχουσιν, ἐν τέλει προσθέτει, οἱ Ἀλβανοὶ ἴδιον ἐθνικὸν αἰσθημα, ἀλλ' ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων. Γελοία ἡ ἀπίκτισις αὕτη, οἱ Ἀλβανοὶ τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες τὴν αὐτὴν ἔχουσι κκαταγωγὴν μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, νὰ θελήσωσι νὰ σχηματίσωσιν ἴδιον κράτος. Γελοῖον προσέτι εἶνε, ὅτι κατὰ τὴν μεγάλην ἡμῶν ἐπανάστασιν συνετέλεσε κατὰ τῶν Τούρκων μόνον ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς καὶ οὐχὶ καὶ ὁ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωσ. Ἄγνοεὶ ὁ ἄνθρωπος καθ' ὀλοκληρίαν τὰ τῆς ἱστορίας ἡμῶν καὶ ἐκφέρει γνώμας παραδόξους, εἰς ἃς εὐγλωττως ἀπαντῶσι τὰ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἡμῶν ἠρωικὰ ὑπὲρ πίστεως καὶ Ἑλληνισμοῦ ἀνδραγαθήματα τῶν τέκνων τῶν Σπετσῶν καὶ τῆς Ἰθάρας.

Ἐσφαλμένον προσέτι καὶ ἀπάνθρωπον εἶνε νὰ λέγῃ ὁ κ. Φ, ὅτι τὴν φυλὴν ταύτην, ἥτις πολλὰκις ἐδειξε ἀγνὰ, πατριωτικὰ καὶ φιλάνθρωπα αἰσθηματὰ, χαρακτηρίζει ὠμότης, ἀνομία, ἀσέβεια πρὸς τοὺς νόμους, καὶ ὅτι ὑπῆρξε τὸ φυτώριον τῆς ληστείας, ὅπως καὶ οἱ Ἀρμαούται. Πόθεν ἠρύσθη τὰς πληροφορίας του ταύτας; Β'.

Καὶ ταῦτα τὰ οὐσιωδέστερα ἐξ ὧσιν περὶ τῶν Ἀλβανῶν τῆς Πελοποννήσου ἀναφέρει, τοὺς ἐπιλοίπους δὲ τῶν κατοίκων τῆς χερσονήσου, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὰ $\frac{7}{8}$ τοῦ πληθυσμοῦ, διαίρει εἰς Ἑλληνας καὶ εἰς ὀλίγους Βλάχους. Τοὺς νῦν λεγομένους Ἑλληνας ὑποδιαίρει εἰς ἐπτὰ κατηγορίας, ἧτοι α'.) εἰς Τσάκωνας, β'.) εἰς Μανιάτας, γ'.) εἰς Μωραΐτας (Ρωμαίους ἢ Πελοποννησίους), δ'.) εἰς Ρουμελιώτας, ε'.) εἰς Κρητας, ς'.) εἰς Αἰθίοπας, καὶ ζ'.) εἰς Ἀθιγγάνους. Ἐνταῦθα θέλομεν ἀναφέρει τὰ κυριώτερα ἐξ ὧσιν λέγει περὶ τῶν Τσακῶνων, Μανιατῶν καὶ Μωραϊτῶν, διότι αἱ ἐπιλοιποὶ τέσσαρες κατηγορίαι ὀλίγιστον ἀριθμὸν περιλαμβάνουσιν, οἱ πλεῖστοι δὲ εἶνε Ἕλληνες μέτοικοι.

Καὶ περὶ μὲν τῶν Τσακῶνων (8,705 ψυχ.), οἵτινες κατοικοῦσιν ἐν ὄλῳ εἰς 14 χωρία, λέγει τὰ ἐξῆς. Οἱ Κυνουριεῖς, οὓς καλεῖ φιλοπόνους καὶ ἐργατικούς, ἠδυνήθησαν ἐν τῇ δυσβάτῳ αὐτῶν χώρῃ νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν διχλεκτον μέχρι τῆς μεγάλης τῶν Σλαύων πλημμύρας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς τὴν χώρην αὐτῶν εἰσῆλθον καὶ φυλαὶ Σλαύων, ὧν μία ἐκαλεῖτο Τσά-

κωνες, ἔλαχε τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἅπανα ἡ χώρα. Τὰ λείψανα δὲ τῶν Κυνουριῶν ἀπεσῶρθησαν εἰς τὰς μᾶλλον ἀπομεμακρυσμέναις φάραγγας καὶ διέσωσαν οὕτω τὴν μητρικὴν τῶν γλῶσσαν, ἐνῶ οἱ εἰσβαλόντες Σλαῦοι ἐξελληνίσθησαν καὶ ἐξέμαθον τὴν νέαν ἑλληνικὴν. Ὡστε κατὰ τὸν κύριον Φιλιψῶνα, καὶ περὶ τούτου δὲν ἀμφιβάλλομεν, οἱ τὴν Τσακωνικὴν γλῶσσαν ὀμιλοῦντες εἶνε Ἕλληνες καθυροί, ἡ ἐξήγησις ὅμως, ἡ ἐπὶ τῆς ἐπωνυμίας διδομένη, εἶνε αὐθαίρετος, καθὼς καὶ ἡ ἐξελληνίσις τῶν Σλαύων. Ἀποῦ οὗτοι ἐξεδιώξαν πάντας τοὺς ἄλλους Ἕλληνας καὶ κατέλαβον τὴν χώραν των, παρὰ τίνων ἐξελληνίσθησαν; Παρὰ Τσακῶνων, βεβαίως ὄχι, διότι θὰ ὀμίλουσαν τὴν Τσακωνικὴν, παρὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐπίσης ὄχι, διότι, ὡς δέχεται, τοιοῦτοι δὲν ὑπῆρχον.

Γ'.

Περὶ δὲ τῶν Μανιατῶν, οἵτινες ἐαυτοὺς Λάκωνας καλοῦσι λέγει, ὅτι ὀμιλοῦσι τὴν νέαν ἑλληνικὴν μετὰ μικρῶν τινῶν διαφορῶν, ὅτι ἔχουσιν ἔθιμα διαφέροντα πολὺ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ γνωστὰ ἡμῖν, π. χ. ὅτι κατοικοῦσιν ἐντὸς πύργων, ὅτι ὁ γαμβρὸς δὲν λαμβάνει προῖκα παρὰ τοῦ πενθεροῦ, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας πληρώνει πρὸς αὐτόν καὶ ὅτι εἶνε καὶ οὗτοι ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ὡς καὶ οἱ Τσάκωνες, εἰς ὧν ὅμως τὰς φλέβας εἰσῆλθε κατὰ τὴν πάροδον τῶν αἰῶνων αἷμα σλαυικὸν καὶ ἀλβανικόν. Ἀλλὰ περὶ τούτου οὐδεὶς ἀμφιβάλλει, ὡς καὶ ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ κ. Παπαρρηγόπουλος ρητῶς λέγει ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ (1), ἐκεῖνο ὅπερ εἶνε

(1) Σημ. "Ὅτι πολὺ ξενικὸν αἷμα καὶ πρὸ πάντων πολὺ αἷμα φυλῶν ἀπὸ βορρᾶ κατελθουσῶν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἀνεμίχθη εἰς τὰς φλέβας τῶν κατοίκων τῶν χωρῶν τούτων εἶνε ἀναμφισβήτητον καὶ μαρτυρεῖται ὑπὸ τε τῶν γεγονότων ὅσα μέχρι τοῦδε ἱστορήσαμεν, καὶ ὑπὸ τῶν γεγονότων ὅσα βραδύτερον πρόκειται νὰ ἱστορηθῶσιν. Ἀλλ' ὅτι οἱ ποικίλοι ἐκεῖνοι βάρβαροι ἐντελῶς κατέστρεψαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν φυλὴν, ὅτι ὑπῆρξάν ποτε χρόνοι, καθ' οὓς ἔπαυσεν ἐντελῶς λαλουμένη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὅτι ἡ σήμερον λαλουμένη Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπεβλήθη ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβερνήσεως, ὅτι ἐνὶ λόγῳ μεταξὺ τῶν λαῶν, ὅσοι σήμερον ὀμιλοῦσι τὴν γλῶσσαν ταύτην καὶ τῶν λαῶν ὅσοι ἐλάλουν αὐτὴν πρὸ τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος οὐδεὶς ὑπάρχει ἰθιυκὸς καὶ ὑλικὸς δεσμὸς, εἶνε ὡς προσέπομεν, παραδοξολογία, τὴν ὅποιαν ἀπακρούουσιν οὐ μόνον πᾶσα ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἀλλὰ καὶ αὐτὰί αἱ μαρτυρίαι τὰς ὅποιαις ὁ Φάλλμράνερ ἀνέφερεν εἰς ὑποστήριξιν τῆς ἀξιώσεως αὐτοῦ, ὡς πολλοὶ νεώτεροι ἀπέδειξαν, σὺν τοῖς ἄλλοις δὲ καὶ ἡμεῖς ἐν εἰδικαῖς πραγματείαις, (Ἰστ. Ἑλλ. Ἔθνους. Τόμ. Γ'. σελ' 193). Τὸ καθ' ἡμᾶς ποτὲ δὲν ἠρνήθημεν, ὅτι σλαυικαὶ ἐπιοικήσεις ἐγένοντο πολλαὶ εἰς πολλὰς ἑλληνικὰς χώρας ἀξιοῦμεν μόνον, ὅτι ἅπαντα τὰ πασιγνωστα γεγονότα τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν ἱστορίας μονοουχὶ φωνῆν ἀφίνουσιν, ὅτι οἱ Σλαῦοι οὗτοι κατέστρεψαν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φυλὴν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας αὐτοὶ ἐντὸς αὐτῆς συνεγωνίσθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὐδὲν ἕτερον κατέλιπον τῆς ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν ὑπάρξεως αὐτῶν ἴχνος ἢ ὀνόματά τινα ὀρέων, ποταμῶν καὶ χωριῶν. (Ἰστορ. Ἑλλ. Ἔθνους. Τόμ. Γ'. σελ. 212).

λίαν ἐσφαλμένον, εἶνε ὅτι οἱ Μανιάται, εἶνε ὡς καὶ οἱ Ἄλθανοί, βίκιοι, θυμῶδεις, σκληροί, ἀπιστοὶ κτλ.

Σφάλλεται μεγάλως ὁ κύριος Φιλιπῶν τοιαύτας ἀποδίδων ἰδιότητας εἰς τὸν ἵπποτικὸν τῆς Μάνης λαόν, ὅστις φημίζεται, καίτοι πτωχός, διὰ τὸ φιλόξενον αὐτοῦ, τὴν τιμιότητα, τὴν εὐλικρίνειν καὶ τόσας ἄλλας χρηστέας ἰδιότητας, ἅς μετ' ἐνθουσιασμοῦ περιέγραψεν ὁ κ. Κορύλλος, κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἐπισκεφθεὶς τὴν Μάνην καὶ ἀναβὰς μέχρι τῆς ὑψίστης κορυφῆς τοῦ Ταυγέτου (1). Ἄν ἔχωσιν ἐλαττώματα οἱ Μανιάται, ἂν εἰσέτι ἐπικρατῆ προ' αὐτοῖς τὸ αἶσθημα τῆς ἐκδικήσεως, δὲν ἔπεται ὅτι φέρουσι καὶ τὰς ἰδιότητας, ἅς τοσοῦτον ἐλαφρῶς ἀποδίδει αὐτοῖς ὁ κύριος Φιλιπῶν. Ὁ γνωρίσας αὐτοὺς κατὰ βάθος θὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι οὗτοι εἶνε γενναῖοι, τίμιοι, εὐλικρίνεις, φιλόξενοι κτλ. ὁ κύριος ὅμως Φιλιπῶν, ἀμφιβάλλω, ἂν ἠδυνήθη νὰ συνεννοηθῆ μετ' αὐτῶν καὶ ἠρέσθη εἰς τὰς διὰ χειρονομίων πληροφορίας τοῦ ἀγωγιάτου του.

Δ'.

Περὶ δὲ τῶν ἰδίως Μωραϊτῶν ἢ Ρωμαίων, οὔτινες ἀποτελοῦσι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κατοίκων τῆς χερσονήσου, λέγει περίπου τὰ ἑξῆς.

«Τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου ὁμιλεῖ τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν ἄνευ διαλεκτικῆς τινος διαφορᾶς σημαντικῆς. Σημειωτέον μόνον, ὅτι οἱ Ἀρχαῖδες προφέρουσι τὸ σ ὡς τὸ γαλλικὸν ch, ὅπερ ἴσως προέρχεται ἐκ τῆς συμιξεως τοῦ αἵματος αὐτῶν μετὰ σλαυικῷ (!). Ἡ καθαρωτέρα προφορὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατεῖ ἐν τοῖς περιχώροις τῶν Καλαμῶν». Ὁχυμαστὸν τοῦτο καὶ περίεργον, διότι ἀδυνατοῦμεν νὰ κατανοήσωμεν, πῶς ὁ κύριος Φ. ἀνεκάλυψε ποῦ εὐρίσκειται ἡ καλλιτέρα ἑλληνικὴ προφορὰ, ἀφοῦ κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ περιοδεῖαν ἠγγύει ἐντελῶς τὴν ἑλληνικὴν, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν μόλις ἠδύνατο νὰ συνεννοηθῆ. Περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ βίου τῶν νέων Ἑλλήνων ἀποφεύγει κατὰ τὸ παρὸν νὰ πραγματευθῆ, μόνον, λέγει, ὅτι τούτων διέκρινε τοὺς ἑξῆς δύο σωματικοὺς τύπους.

α'.) Ὁ πρῶτος τύπος ἔχει κόμην καὶ ὀφθαλμοὺς

(1) Σημ. Μεθ' ὅλην τὴν καθολικὴν ὀπλοφορίαν τῶν ἐγχωρίων προσκυνητῶν, ἡ τάξις διετηρήθη μέχρι τέλους ἀσάλευτος· τοῦτο δ' ὀφείλεται οὐχὶ εἰς τὴν παρουσίαν ἐνίων χωροφυλάκων, προσελθόντων καὶ τούτων εἰς τὴν πανήγυριν ἐκ τῶν πέριξ δῆθεν δασῶν, ὧν τὴν φύλαξιν εἰσὶν ἐντεταλμένοι, εὐλαθείας χάριν, ἀλλ' εἰς τὸν ἵπποτικὸν χαρακτῆρα τῶν Λακωνίων ἐν γένει. Οἱ φιλόξενοι Μανιάται, μόλις ἰδόντες με καὶ παρὰ τοῦ ὁδηγοῦ μου μαθόντες «τίς ποθεν ἦμην ἀνδρῶν, πῶθεν μοι πόλις», ἔηθον, οἱ ἐγκριτωτέρου τούτων, πρὸς ἐμὲ καὶ διὰ παντοίων προτάσεων, ὅπως μοὶ προσφέρωσιν ἄσυλον διὰ τὴν παγερὰν νύκτα ἢ τροφὴν ἢ τι ἄλλο τῶν δεόντων. (Πεζοπορία Χρ. Κορύλλου. σελ. 89). Ἡ ζωοκλοπὴ εἶνε ἀγνωστος ἐν Μάνη, ὡς καὶ ἡ ἀρπαγὴ ἐν γένει ἢ βλάβη ξένης ἰδιοκτησίας. Οἱ ἔχοντες ποίμνια, βόας ἢ φορτηγὰ ζῶα, ἀπίουσι αὐτὰ ἐλεύθερα νὰ πλανῶνται κτλ. (τοῦ ἰδίου σελ. 67).

μέλκνας, ὑποκίτρινον τοῦ προσώπου χρῶμα, εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δολιχοκέφαλος (1), εὐκίνητος κτλ. Ὁ τύπος οὗτος καὶ πνευματικῶς καὶ σωματικῶς εἶνε ὁ ἰδίως ἑλληνικὸς τύπος.

β'.) Ὁ δεῦτερος τύπος εἶνε ξανθός, ἔχει κυανοῦς ἢ φαιοὺς ὀφθαλμοὺς, χρῶμα τοῦ προσώπου ἀνοικτόν, εἶνε βραχυκέφαλος, ἔχει ἀνάστημα ὑψηλὸν καὶ εἶνε ἰσχυρότερος καὶ μυωδέστερος τοῦ μέλανος τύπου· ὁ τύπος οὗτος εἶνε σλαυικὸς ἢ ἀλθανικὸς (2). Ἀμφότεροι ὅμως οἱ τύποι μίγνυνται, ὑποστηρίζει ὅμως, ὅτι ὁ μέλας (ὁ ἑλληνικὸς) ἐπικρατεῖ ἐν ταῖς πόλεσιν, ἰδίως ταῖς παρραλίαις, ἐν ταῖς ἀνωτέροις καὶ μεμορφωμέναις τάξεσι (!), πρὸ πάντων δ' ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Μεσσηνίας καὶ μεταξὺ Πύλου καὶ Πύργου. Ὁ ξανθὸς τύπος παραδόξως ἐπικρατεῖ ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἀρκαδίᾳ, ἤτοι ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Γορτυνίας, τοῦ ὄροπεδίου τῆς Τριπόλεως, τῆς πεδιάδος τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ τῶν βορείων μερῶν τοῦ Ταυγέτου, ἐκεῖ δηλ. ἐνθα εἰσέδωλον οἱ ξένοι.

Ὁ ἀγνωστός βλέπει ἀμέσως, ὅτι ὁ κ. Φιλιπῶν διὰ τῆς σπουδῆς τῶν τύπων ἠθέλησε νὰ καταδείξῃ, ὅτι οὐ μόνον πολὺ αἷμα σλαυικὸν κυκλοφορεῖ εἰς τὰς φλέβας ἡμῶν, ἀλλ' ὅτι καὶ κληρὸν ἐντελῶς αἷμα σλαυικὸν διεσώθη καὶ ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὁμιλοῦν, πρὸ πάντων ἐν τῇ πατρίδι τοῦ γέροντος τοῦ Μωραϊᾶ ἐπομένως αἱ οἰκογένειαι τῶν Κολοκοτρωνίων καὶ Δηλιγιαννίων εἶνε αἷμα σλαυικόν (!)

Ἄστει φαίνονται ἡμῖν τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα τοῦ κυρίου Φιλιπῶνος, θέλοντος ἐκ τοῦ μέλανος καὶ δολιχοκεφάλου τύπου νὰ συμπεράνῃ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν κατοίκων τῆς χώρας μας. Πῶθεν συμπεραίνει, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦσαν ἅπαντες δολιχοκέφαλοι; ἐκ τῶν ἀγαλμάτων; Πιστεύομεν, ὅτι ὁ Πραξιτέλης καὶ

(1) Σημ. Βραχυκεφάλους ἀνθρώπους καλοῦσιν οἱ ἀνθρωπολογοὶ ἐκείνους, ὧν τὸ κρανίον σχετικῶς πρὸς τὸ πλάτος αὐτοῦ εἶνε βραχὺ, δολιχοκέφαλους δὲ ἐκείνους, ὧν τὸ κρανίον εἶνε σχετικῶς ὑψηλότερον πρὸς τὸ πλάτος. Ἐν Γερμανίᾳ μετροῦνται αἱ κεφαλαὶ κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Βιρχοβίου. Τὸ ὕψος τοῦ κρανίου τίθεται ἴσον πρὸς 100 καὶ τὸ πλάτος αὐτοῦ παρίσταται διὰ κλάσματος τοῦ ὕψους τούτου. Ἡ μᾶλλον πλατυτέρα κεφαλὴ εὐρέθη ἐν Ταταρίᾳ ἔχουσα 97, ἡ ὑψηλοτέρα δὲ ἐν τινι Κελτικῷ τάφῳ ἔχουσα 58. Λοιπὸν τὰ ὄρια τοῦ πλάτους τῶν ἀνθρωπίνων κεφαλῶν κεῖνται μεταξὺ 97 καὶ 58. Καὶ δολιχοκέφαλους μὲν καλοῦσιν ἐκείνους, ὧν τὸ πλάτος τοῦ κρανίου κεῖται μεταξὺ 58 καὶ 74, μεσοκεφάλους, ὧν τὸ πλάτος τοῦ κρανίου κεῖται μεταξὺ 74 καὶ 78 καὶ βραχυκεφάλους, μεταξὺ 78 καὶ 97. Τὸ ἦμισυ σχεδὸν τῆς ἀνθρωπότητος εἶνε μεσοκέφαλοι. Ὡστε διὰ νὰ ἀφανθῆ τις περὶ τοῦ τύπου τῶν κεφαλῶν ἐνὸς λαοῦ πρέπει νὰ μετρή ἀκριβῶς διὰ καταλλήλου ὄργάνου καὶ οὐχὶ μὲ τὸ ἦμά τι.

(2) Σημ. Γνωρίζω Τσάκωνας, ἐπομένως κατὰ τὸν κ. Φ. Ἕλληνας καθαροῦ ἑλληνικοῦ αἵματος, οὔτινες εἶνε ξανθοί, καὶ Ἀλθανούς, οὐχὶ ἐξ Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς κυρίως Ἀλθανίας, οὔτινες ἔχουσι χρῶμα μέλαν. Μήπως οἱ Σέρβοι ἅπαντες εἶνε ξανθοὶ καὶ βραχυκέφαλοι; Καὶ πῶθεν γνωρίζει, ὅτι ὁ μέλας οὗτος τύπος εἶνε ὁ Ἑλληνικὸς;

ὁ Φειδίτας δὲν θὰ εἶχον τὴν μωρίαν νὰ ἐκλέξωσιν ὡς πρότυπον τῶν ἀριστουργημάτων αὐτῶν μογγολικὴν τινὰ κεφαλήν, ἀλλ' ἐξέλεξαν καλλονὰς δολιχοκεφάλους, τὰς ὁποίας πολλαχοῦ τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ νῦν ὁ καλλιτέχνης ἀπαντᾷ. Εὐτυχῶς ἀπὸ τινος χρόνου ἰδρύθη ἐν τῷ ἡμετέρῳ πανεπιστημίῳ ἀνθρωπολογικὸν μουσεῖον, ἐν ᾧ κατατίθενται καὶ κρανία ἐντὸς ἀρχαίων τάφων εὐρισκόμενα, ἅτινα πρέπει νὰ ἐξετάσῃ μετὰ προσοχῆς ὁ κύριος Φιλιψών. Εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐγενῶντο ἐξ ἐνὸς καὶ μόνου τύπου (ἀπὸ ἓνα καλοῦπι) δολιχοκεφάλου, ἀλλ' ὅτι ποικιλίαι κεφαλῶν θὰ ὑπῆρχον, ἐν αἷς θὰ ἐπεκράτει ὁ μεσοκέφαλος τύπος. Πόθεν γνωρίζει ὁ κύριος Φιλιψών, ὅτι μέλανας μόνον ὀφθαλμοὺς εἶχον οἱ ἀρχαῖοι; δὲν ἀναφέρεται ὁ Μενέλκας ὡς ξανθός; δὲν ἐλάτρευον τοὺς γλαυκοὺς ὀφθαλμοὺς οἱ ἀρχαῖοι; Διὰ ταῦτα νομίζομεν, ὅτι λίαν ἐπικίνδυνον εἶνε νὰ θέλῃ ὁ κ. Φ. νὰ ἀνέρῃ τὴν καταγωγὴν τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου ἐκ τοιούτων, καὶ ἐπιπολικίων μάλιστα, τοῦ κρανίου παρατηρήσεων, διότι αὗται δὲν εἶνε ἡ χημικὴ ἀνάλυσις τοῦ αἵματος ἐνὸς λαοῦ. Ἄν ἤθελεν ὁ κύριος Φιλιψών νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν καταγωγὴν τῶν κατοίκων τῆς Χερσονήσου, ἔπρεπε νὰ ἐνδιατρίψῃ μᾶλλον εἰς τὴν μελέτην τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἤθελε δὲ ἐκ τούτων βεβαιωθῆ, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν αἷμα ὀλίγιστον ἐμολύνθη ὑπὸ τοῦ σλαβικοῦ.

Περαιόντες δὲ τὴν περιληπτικὴν ἡμῶν ταύτην ἔκθεσιν περὶ τῆς πραγματείας τοῦ κ. Φιλιψώνος, ὅστις καίτοι φίλος τῆς Ἑλλάδος, λίαν αὐστηρῶς καὶ ἐπιπολαιῶς ἔκρινεν αὐτήν, ἀναφέρομεν ὀλίγα ἐκ τοῦ ἐπιλόγου αὐτῆς.

«Ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου τὰ 43/100 εἶνε καθαροὶ Ἄλβανοί, τὸ ἐπίλοιπον δὲ μέρος τῶν κατοίκων, ὅπερ τὴν ἑλληνικὴν μόνον ὁμιλεῖ, συνίσταται ἐκ κράματος Ἑλλήνων, Σλαβῶν καὶ Ἀλβανῶν κατὰ διάφορον βαθμὸν συμμίξεως. Ἐκ τῶν ἄλλων λαῶν οὔτινες εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἦτοι τῶν Ῥωμαίων, Ἰουδαίων, Γότθων, Βανδάλων, Γάλλων, Ἰταλῶν, Ἰσπανῶν, Ἀράβων, Τούρκων, οὐδὲν ἢ ἐλάχιστα ἔμειναν ἔχγη. Οἱ καθ' ἡμᾶς λοιπὸν Πελοποννήσιοι δὲν εἶνε καθαρᾶς ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ κράμα λαοῦ ἐντελῶς ἐξἑλληνισθέντος».

K.

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΟΨΙΣ ΤΩΝ ΠΑΤΡΩΝ

κατὰ τὰ ἔτη 1887, 1888 καὶ 1889

ὑπο

X. Π. ΚΟΡΥΛΛΟΥ

Συνεχίζων τὰς ἀπὸ τοῦ 1882 γενομένης ὑπ' ἐμοῦ μετεωρολογικὰς περὶ Πατρῶν παρατηρήσεις, δημοσιεύω ἐν τοῖς ἐπομένοις τὰς τῶν ἐτῶν 1887, 1888 καὶ 1889, τῶν προηγουμένων ἀπὸ τοῦ 1882 — 6 δημοσιευθεισῶν ἤδη ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ ἐν ἔτει 1887 συνεληθόντος ἐν Ἀθήναις Ἑ. συνεδρίου τῶν Ἑλλήνων ἰατρῶν, ἐπὶ τῇ

50ετηρίδι τῆς Ἰατρικῆς Ἐταιρίας, ἔνθα ἀνεγνώσθη ἡ περὶ Πατρῶν ἐν γένει πραγματεία μου.⁽¹⁾ Καὶ μέχρι μὲν τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1888 αἱ παρατηρήσεις αὗται ἦσαν ἐλλιπεῖς, περιοριζόμεναι μόνον εἰς τὴν σημείωσιν τοῦ ἀνωτάτου καὶ κατωτάτου ὁρίου τῆς θερμότητος τοῦ τε ἡμερονυκτίου καὶ τῆς μέσης τῆς ἡμέρας, τῶν πνεόντων καθ' ἐκάστην ἀνέμων, τῶν ἡμερῶν τῆς βροχῆς, τῶν ψεκᾶδων (κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ μακαρίτου Ἰουλ. Σμῖθ), τῶν νεφελῶν, τῶν ἀστραπῶν κτλ. Ἔτι δὲ τῶν σεισμῶν, καὶ εἰτινος ἄλλου μετεωρολογικοῦ ἢ φυσικοῦ φαινομένου· ἀπὸ δὲ τῆς ἀνωτέρω μνησθείσης ἐποχῆς, ἐφοδιασθεῖς ὑπὸ τοῦ ἀκχμάτου καθ. τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἐμοῦ φίλου κ. Δ. Κοκκίδου δι' ἀκριβεστάτων θερμομέτρων, πρὸς καταμέτρησιν τῆς θερμότητος τῆς τε ἡμέρας καὶ νυκτὸς καὶ τῆς ὑγρασίας τῆς ἀτμοσφαιρας διὰ τοῦ ψυχομέτρου εἰς ἑκατοστά τοῦ κόρου, ἔτι δὲ καὶ δι' ὑπομέτρου, πρὸς καταμέτρησιν τοῦ ἐν κενρῷ βροχῆς πίπτοντος ὕδατος, προμηθευθεὶς δὲ ἰδίᾳ δαπάνῃ καὶ ἀκριβῆς βαρόμετρον, ἠρξάμην κρατῶν λεπτομερεστάτας σημειώσεις τῶν καθ' ἐκάστην γενομένων μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων, ἃς καὶ τηλεγραφικῶς μεταβιβάζω πάραυτα τῷ ἐν Ἀθήναις Ἀστεροσκοπεῖῳ, καθ' ὑποδειχθεῖσαν μοι συμβολικὴν γραφὴν, ὡς πράττουσι καὶ οἱ τοὺς λοιποὺς ἐν Ἑλλάδι μετεωρολογικοὺς σταθμοὺς διευθύνοντες, καθιστῶντες ἐνήμερον τὸν διευθυντὴν αὐτοῦ κ. Κοκκίδην, περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἡμερησίας μετεωρολογικῆς καταστάσεως, ἀνακοινουμένης αὐθημερὸν ὑπὸ τούτου καὶ τοῖς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἀστεροσκοπεῖσι.

Ἐν ταῖς ἐμαῖς παρατηρήσεσι, μέχρι μὲν τοῦ Ὀκτωβρίου 1888 ἐτήρουν τὴν παλαιὰν χρονολογίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ μηνὸς ἐκείνου καὶ ἐντεῦθεν, ἀφ' ὅτου δηλ. ἔλαβον τὰ προμηθευθέντα ὄργανα, τηρῶ τὴν νέαν, διόπερ καὶ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1888 μόνον τῶν 18 πρώτων ἡμερῶν σημειῶ τὰς παρατηρήσεις, μεταβαίνων εἴτα εἰς τὸν Ὀκτώβριον (v).

Θερμότης⁽²⁾. Ἡ ἐτησίᾳ μέση τῶν Πατρῶν θερμότης ἐν ἔτει μὲν 1887 ἦν 18°, 80, ἐν ἔτει δὲ 1888 18°, 30 καὶ ἐν ἔτει 1889 18°, 33, ἀνάλογος δηλ. τῇ καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη παρατηρηθείση.

Ἡ μεγίστη θερμότης τῷ μὲν 1887 παρατηρήθη τῇ 7ῃ Ἰουλίου καὶ τῇ 6ῃ Αὐγούστου (35°, 2 K.), τῷ δὲ 1888 τῇ 26ῃ καὶ τῇ 28ῃ Ἰουνίου καὶ τῇ 3ῃ καὶ 4ῃ Αὐγούστου (36°, 0) καὶ τῷ 1889 (v) τῇ 15ῃ Ἰουλίου (37°, 5). Ἡ δὲ ἐλάχιστη τῷ μὲν 1887 παρατηρήθη τῇ 20 Δεκεμβρίου (1°, 5), τῷ δὲ 1888 τῇ 28ῃ Ἰανουαρίου (0°) καὶ τῷ 1889 τῇ 30ῃ Ἰανουαρίου (1°, 5).

Ἐν ταῖς ἐπομένοις πίναξι καταφαίνονται λεπτομερέστερον τὰ περὶ θερμότητος ἐν γένει κατὰ τὰ προμνησθέντα ἔτη.

(1) Αἱ Πάτραι ὑπὸ φυσικὴν καὶ ἰατρικὴν ἐποψιν.

(2) Ἐντὶ τῆς λέξεως θερμοκρασία, μὴ καθαρῶς Ἑλληνικῆς, προτιμῶ τὴν λέξιν θερμότης ἢ θερμοσία.